

DR HAB. MAŁGORZATA DAJNOWICZ, PROF. UWB

Uniwersytet w Białymstoku

Obchody Międzynarodowego Roku Kobiet 1975 na Białostocczyźnie (na tle głównych kierunków działalności Ligi Kobiet w kraju i regionie)

Streszczenie

Pierwsze koła Ligi Kobiet (LK) na Białostocczyźnie funkcjonowały już od sierpnia 1945 r., oficjalne powołanie organizacji nastąpiło jednak w marcu 1946 r. Działalność prowadzona na obszarze województwa nie różniła się od tej realizowanej w skali kraju, skupiając się przede wszystkim na aktywności organizacyjnej, opiekuńczej, higieniczno-sanitarnej i kulturalno-oświatowej. Od drugiej połowy lat pięćdziesiątych, zgodnie z wytycznymi Zarządu Głównego LK, działania Ligi koncentrowały się na propagowaniu modernizacji gospodarstw domowych oraz udzielaniu porad dla kobiet w zakresie prawnym i rodzinnym. Pewne zmiany w funkcjonowaniu LK przyniósł rok 1975, ustanowiony przez ONZ Międzynarodowym Rokiem Kobiet, a jego szczególne znaczenie podkreślone zostało przez obchody 30. rocznicy powstania Ligi. Organizacja rozszerzyła cele i kierunki działań na obszary dotychczas mniej eksponowane, np. upowszechnianie osiągnięć Polski socjalistycznej w zakresie umacniania pozycji i praw kobiet ukazywanych na tle dorobku innych państw bloku socjalistycznego. Przy okazji obchodów Międzynarodowego Roku Kobiet na Białostocczyźnie podkreślano ich wkład w rozwój województwa, a wśród ówczesnych celów wymieniano podjęcie działań popularyzujących rolę kobiet w wyzwoleniu Białostocczyzny spod okupacji niemieckiej.

Słowa kluczowe: Liga Kobiet • działalność propagandowa • ruchy kobiece w PRL • PZPR • Międzynarodowy Rok Kobiet 1975

**THE CELEBRATION OF 1975 INTERNATIONAL WOMEN'S DAY
IN THE BIALOSTOCKI DISTRICT
(WITHIN THE CONTEXT OF THE MAIN ACTIVITIES OF THE LEAGUE
OF WOMEN IN THE COUNTRY AND REGION)**

Abstract

The League of Women in the Białostocki District made its first appearance in 1945, yet the organization was formally recognized in March 1946. The activities of the League conducted in the Podlaskie Voivodeship did not differ from those performed in the rest of the country and focused mainly on organizational, sanitation and hygiene, caring as well as cultural and educational practices. Since the second half of the 1950s, according to the guidelines of the board of the League of Women, the activities of the organization aimed at modernization of households and providing women with legal and family support. Some changes in the practices of the organization occurred in 1975 which was proclaimed the International Women's Year by the United Nations. Its exceptional significance was emphasized during the celebration of the 30th anniversary of the League. The organization expanded its services to the areas which had been less promoted before such as: popularizing the achievements of Communist Poland in strengthening the rights and position of women in comparison to the situation in other countries of the Soviet Bloc. Women's contribution to the development of the Podlaskie Voivodeship was strongly emphasized on the occasion of celebrating the International Women's Year in the Białostocki District, and the contemporary goals of the League included popularizing the role of women in the liberation of Białystok from German occupation.

Keywords: The Women's League • propaganda activities • women's movements in the PR of Poland • PZPR • international year of women 1975

Uwagi wstępne. Stan badań dotyczących Ligi Kobiet

Dotychczas działalność Ligi Kobiet, najbardziej masowej organizacji kobiecej związanej z systemem komunistycznym Polski Ludowej od 1945 r., była przedmiotem historycznych dociekań naukowych w bardzo niewielkim stopniu. Całościowe badania nad tą organizacją prowadziła Barbara Nowak¹, a wyniki zamieściła w swojej pracy doktorskiej napisanej w Stanach Zjednoczonych. Praca ta, choć obejmuje podstawowe ustalenia w zakresie działalności LK na tle rzeczywistości Polski Ludowej, oparta jest na dość ograniczonej bazie materiałowej. Autorka wykorzystwała bowiem zasoby archiwalne przechowywane w Archiwum Akt Nowych w Warszawie oraz dokonała przeglądu prasy dokumentującej działalność organizacji. Należy jednak wskazać, że pominęła ważne źródła przechowywane zwłaszcza w Instytucie Pamięci Narodowej, a także archiwalia znajdujące się w wojewódzkich archiwach państwowych czy materiały dotyczące działania Ligi na obszarze poszczególnych regionów, okręgów, powiatów. Ważne ustalenia na temat funkcjonowania LK w początkowym okresie jej rozwoju, w latach 1945–1957, wnosi artykuł Dariusza Jarosza². Temat ten pojawia się również w monografii Małgorzaty Fidelis³. Istotne z punktu widzenia badań struktur Ligi w poszczególnych województwach Polski, w tym na Białostocczyźnie, pozostają artykuły Agnieszki Stasiewicz o działalności Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet (SOLK) w Białymstoku i regionie, omawianej na podstawie analizy źródłowej dokumentów Polskiej Partii Robotni-

¹ B. Nowak, *Serving Women and the State: The League of Women in Communist Poland* [online], praca dokt., The Ohio State University 2004 [Dostęp: 07.02.2017]. Dostępny w World Wide Web: <<http://bit.ly/2diMB3h>>.

² D. Jarosz, *Idee, programy i realia: funkcje Ligi Kobiet w porządku instytucjonalnym Polski Ludowej (1945–1957)* [w:] *Działaczki społeczne, feministki, obywatelki. Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich po 1918 roku (na tle porównawczym)*, t. 2, red. A. Janiak-Jasińska, K. Sierakowska, A. Szwarc, Warszawa 2009, s. 307–330.

³ M. Fidelis, *Kobiety, komunizm i industrializacja w powojennej Polsce*, przeł. M. Jaszczurowska, Warszawa 2010, s. 111, 232, 235–240.

czej⁴, oraz Emilii Świętochowskiej, odnoszący się do aktywności organizacji w latach sześćdziesiątych, przedstawianej na tle sytuacji społecznej kobiet województwa białostockiego⁵.

Problematyka dotycząca funkcjonowania LK w odniesieniu do ówczesnej rzeczywistości społecznej i politycznej PRL, działalność organizacyjna i zasięg jej oddziaływania w polskich środowiskach kobiecych, opracowanie struktur centralnych, wojewódzkich, powiatowych, kół miejskich, blokowych, zakładowych – zagadnienia te nadal wymagają szczegółowych badań. Na podstawie analiz materiałów źródłowych, m.in. z Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie i w Białymstoku oraz Archiwum Państwowego w Białymstoku, autorka tekstu ustaliła, że działalność Ligi w poszczególnych regionach kraju, a także jej aktywność polityczno-organizacyjna, zarówno w odniesieniu do struktur centralnych funkcjonujących pod auspicjami Zarządu Głównego LK, jak i regionalno-lokalnych były bardzo zróżnicowane. Opracowanie lokalnych struktur LK, np. białostockich, wrocławskich, warszawskich, łódzkich czy szczecińskich, dostarczyłoby wiedzy porównawczej odnoszącej się do aktywności Ligi w różnych częściach kraju, pozwoliłoby też na całościowe przedstawienie programu działalności i realiów funkcjonowania LK w Polsce Ludowej.

Główne kierunki działalności Ligi Kobiet do lat siedemdziesiątych

Spoleczno-Obywatelska Liga Kobiet powstała w sierpniu 1945 r. i poprzez swą nazwę miała nawiązywać do organizacji patriotyczno-niepodległościowej uformowanej w 1913 r. W statucie SOLK

⁴ A. Stasiewicz, *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w latach 1945–1948 na Białostocczyźnie w świetle dokumentów PPR* [w:] *Kobiety na zakręcie 1933–1989*, red. E. Chabros, A. Klarman, Wrocław 2014, s. 52-76.

⁵ E. Świętochowska, *Sytuacja społeczna kobiet w PRL w latach 1956–1970 na przykładzie województwa białostockiego* [w:] *„Mała stabilizacja” w województwie białostockim 1956–1970*, red. M. Markiewicz, Białystok 2012, s. 197-210.

z 1947 r. cele stowarzyszenia określono dość ogólnikowo, podając, że Liga będzie walczyć o *stały i sprawiedliwy pokój na świecie, oparty na zasadach demokratycznych*, będzie bronić *praw i interesów kobiety oraz rodziny ze szczególnym uwzględnieniem interesów dziecka*. Celem Ligi miało być także *wychowanie kobiety, obywatelki, świadomej swych praw i obowiązków w stosunku do Ojczyzny i społeczeństwa oraz czynny udział w pracy Państwa i w jego odbudowie*⁶. Siedzibą władz centralnych była Warszawa, a w opisie struktury organizacyjnej wskazywano na możliwość powoływania kół wojewódzkich i im podległych kół powiatowych oraz miejskich. Pracami tych kół miały kierować zarządy miejski i powiatowy, podległe zarządowi wojewódzkiemu, który nadzorowany był przez Zarząd Główny⁷.

Od początków powstania SOLK prowadziła działalność organizacyjną, opiekuńczą, higieniczno-sanitarną, kulturalno-oświatową, inicjowała kursy prowadzenia gospodarstw domowych, szkolenia zawodowe (np. kroju i szycia)⁸. Według oficjalnych danych w 1947 r. liczba zrzeszonych w niej kobiet wynosiła 693 tys. skupionych w 4160 kołach⁹. Przemiany programowo-ideowe SOLK miały dokonać się jesienią 1949 r., a ich zapowiedzią miała być nowa nazwa organizacji – Liga Kobiet¹⁰.

Zapowiadane zmiany były mało widoczne i wynikały z wytycznych początkowo Polskiej Partii Robotniczej, następnie zaś Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Działalność organizacji była ściśle uzależniona od aktualnej sytuacji politycznej w kraju. W pierwszych latach funkcjonowania Liga skupiała się głównie na rozbudowie struktur terenowych i pracy propagandowo-wychowawczej zarówno wśród jej członkiń, jak i kobiet w niej niezrzeszonych. Inicjowano działania opiekuńcze nad matką i dzieckiem,

⁶ *Statut Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet*, Warszawa, b.r.w., s. 4.

⁷ *Ibidem*, s. 7-8.

⁸ I. Ratman-Liwerska, *Stowarzyszenie jako czynnik społeczno-wychowawczej aktywizacji kobiet (na przykładzie badań na Białostocczyźnie)*, Białystok 1984, s. 121-122.

⁹ D. Jarosz, *op. cit.*, s. 308, 312.

¹⁰ Pod tą nazwą organizacja funkcjonowała od 9 IX 1949 r. do 2 XII 1982 r. Później zmieniono nazwę na Ligę Kobiet Polskich (Dz. U. z 1982 r. Nr 38, poz. 254).

upowszechniano aktywność zawodową kobiet, tworzono ofertę kulturalną. W celu umasowienia organizacji już w 1947 r. podjęto współpracę ze Związkiem Samopomocy Chłopskiej, kołami gospodyń wiejskich czy Milicją Obywatelską¹¹.

Po 1956 r. zmienił się stosunek władz do roli i miejsca kobiet w społeczeństwie. Promowana w czasach stalinizmu praca zawodowa kobiet, także w tzw. zawodach męskich (np. przemyśle ciężkim, górnictwie), została zastąpiona propagowaniem ich „powrotu” do domu oraz do nadrzędnych w ich życiu zajęć domowych i rodzinnych. W tym czasie działaczki LK, które bardzo często należały do PZPR, zwracały uwagę na obciążenie kobiet pracą na dwóch etatach – w zawodzie i w domu. Ponadto, zdaniem Ligi, charakterystyczne dla stalinizmu promowanie produktywizacji kobiet nie prowadziło do ich awansu społecznego. Jak więc widać, organizacja, która do 1956 r. popierała aktywność zawodową kobiet, po tej dacie zaczęła szerzyć tożsamość kobiet jako gospodyń domowych i matek¹².

Od końca lat pięćdziesiątych do połowy lat sześćdziesiątych LK coraz bardziej skupiała się na popularyzowaniu znaczenia rodziny w socjalistycznym wychowaniu młodzieży. Inicjowała powoływanie komitetów gospodarstwa domowego, które miały organizować kursy i szkolenia w zakresie unowocześniania i doskonalenia umiejętności Polek w prowadzeniu domu. Jej członkinie angażowały się też w szeroko rozumiane akcje poradnictwa opieki nad matką i dzieckiem czy świadomego macierzyństwa, zachęcały kobiety do podnoszenia kwalifikacji zawodowych, poziomu wykształcenia, pobudzały i rozpowszechniały, zarówno wśród członkiń, jak i kobiet niezrzeszonych, samokształcenie oraz zainteresowania kulturalno-oświatowe¹³. Można założyć, że w tym czasie Liga z jednej strony promowała szeroko rozumianą linię polityczną władz partyjnych, z drugiej zaś pomagała rozwiązywać pro-

¹¹ Zob. szerzej: M. Dajnowicz, *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Naszej Pracy” (1947–1949)* [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2016, s. 306-307.

¹² Zob. M. Fidelis, op. cit., s. 235-236.

¹³ *Uchwała Zarządu Głównego Ligi Kobiet*, „Nasza Praca” 1956, nr 11-12, s. 1-3.

blemy samych kobiet, dotyczące zwłaszcza rodziny, domu, ich rozwoju zawodowego, edukacyjnego i społecznego¹⁴.

Intensywność działań propagandowych LK nasilała się w okresach kryzysów politycznych, to jest w latach 1967–1968, 1975–1976, a także w latach osiemdziesiątych. W zasadzie od końca szóstej dekady XX w., chociaż z różną intensywnością, podkreślano, że nadrzędnym celem Ligi, oprócz wzrostu liczebności członkiń, pozostaje umocnienie pozycji kobiety w życiu politycznym, społecznym i gospodarczym kraju. Wśród celów szczegółowych wskazywano na konieczność *upowszechniania treści uchwał partii wśród kobiet i rodzin, organizację szkół obywatelskiego wychowania kobiet, upowszechnianie świeckiej obyczajowości w rodzinie i środowisku oraz organizowanie akcji kulturalnych i oświatowych w formie konkursów, pogadanek*¹⁵. W statucie LK z 1967 r. podkreślano, że organizacja szczególnie nacisk powinna położyć na pracę ideowo-wychowawczą w miastach i osiedlach¹⁶. Założenia te kontynuowane były również w początkach lat siedemdziesiątych, a wśród głównych zadań Ligi wymieniano: *prace ideowo-wychowawcze, kulturalno-oświatowe, poradnictwo prawno-społeczne, opiekę społeczną, podnoszenie stanu sanitarnego i zdrowotności, pomoc rodzinie w wychowaniu dziecka, podnoszenie poziomu kultury życia codziennego*¹⁷. Spadek liczebności członkiń nastąpił w 1966 r., kiedy to organizacja, na mocy decyzji partyjnych, musiała opuścić zakłady pracy. Pod koniec lat siedemdziesiątych LK liczyła już około 500 tys. kobiet, była jednak znacznie mniej liczna w stosunku do pierwszych lat swojej działalności¹⁸.

¹⁴ Zob. A. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, *Rola Ligi Kobiet w popularyzowaniu polityki władz „Polski Ludowej”* [w:] *„Polska Ludowa” 1944–1989 – wybrane problemy historii politycznej i społecznej*, red. D. Litwin-Lewandowska, K. Bałękowski, Lublin 2016, s. 292 i n.

¹⁵ Ibidem, s. 295.

¹⁶ I. Ratman-Liwerska, op. cit., s. 98.

¹⁷ Ibidem, s. 149–150.

¹⁸ W latach 1947–1949 organizacja liczyła około 700–800 tys. członkiń skupionych w około 4200–4500 kołach (zob. szerzej: D. Jarosz, op. cit., s. 308–312 i n.; M. Dajnowicz, op. cit., s. 302). Według sprawozdania z działalności LK w 1979 r.

Liga Kobiet na Białostocczyźnie do lat siedemdziesiątych

Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet na Białostocczyźnie powołana została w marcu 1946 r., o czym informował okólnik Komitetu Centralnego Polskiej Partii Robotniczej dotyczący pracy kobiet przed referendum z 30 czerwca 1946 r.¹⁹ Według ustaleń Izabeli Ratman-Liwerskiej pierwsze koła Ligi na tym terenie powstały już w sierpniu 1945 r., inicjowane przez Edwardę Orłowską, ówczesną sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PPR, następnie wiceprzewodniczącą wojewódzkiego zarządu SOLK w Białymstoku. W 1946 r. istnieć już miały zarządy powiatowe Ligi, podległe zarządowi wojewódzkiemu w Białymstoku. W 1950 r. funkcjonowało dwanaście zarządów powiatowych²⁰.

Jak już wspominałam, od początków powstania SOLK prowadziła działalność opiekuńcza, higieniczno-sanitarną czy kulturalno-oświatową. Na łamach „Naszej Pracy” publikowano sprawozdania pt. *Liga Kobiet w terenie*. W jednym z nich odnotowano, że w Białymstoku kilkadziesiąt członkiń ukończyło kursy kroju i mody, prowadzone przy wsparciu organizacyjnym kuratorium oświaty. Ponadto *brały [one] udział w akcji pomocy zimowej, pomocy powodzianom, oraz współpracowały w podjętej przez kuratorium akcji organizowania kolonii i półkolonii*²¹. W 1948 r. *przy zarządzie wojewódzkim w Białymstoku utworzono Komisję Społeczno-Obyczajową. Komisja ta współpracowała z Komisją Sanitarno-Obyczajową Milicji Obywatelskiej, której zadaniem była walka z nieprawem wśród kobiet oraz z żebractwem oraz przestępczością wśród nieletnich dzieci*²².

Liga Kobiet, odnotowując powstanie PZPR, zapewniała pełne poparcie dla idei budowy Polski socjalistycznej. W „Naszej Pracy”

liczyła ona blisko 500 tys. kobiet zrzeszonych w 9600 kołach (IPN BU, 01728/47, Sprawozdanie z działalności Ligi Kobiet w latach 1979–1981, k. 82).

¹⁹ A. Stasiewicz, op. cit., s. 54.

²⁰ I. Ratman-Liwerska, op. cit., s. 119.

²¹ *Liga Kobiet przy pracy*, „Nasza Praca” 1947, nr 3-4, s. 23-25.

²² „Nasza Praca” 1948, nr 1, s. 18.

poinformowano, że Liga liczyła wówczas 800 tys. członkiń, *kobiet miast i wsi, robotnic, pracujących chłopek i inteligentek, gospodyń domowych, żon robotników i pracowników*²³. Podczas kongresu zjednoczeniowego PPR i PPS w jedną partię PZPR wypowiedziała się także wspomniana Edwarda Orłowska, która zapowiedziała intensyfikację prac LK nad dalszym uaktywnieniem zawodowym kobiet, zachęcając do podejmowania aktywności pozadomowej, również w zawodach, które rezerwowane były głównie dla mężczyzn²⁴.

Na Białostocczyźnie, zgodnie z wytycznymi Zarządu Głównego LK, od drugiej połowy lat pięćdziesiątych główny nacisk położono na propagowanie modernizacji gospodarstw domowych, poradnictwo dla kobiet w zakresie prawnym i rodzinnym. Według Ratman-Liwerskiej *ogółem w województwie udzielono w 1958 r. 2000 porad. Przewodziła w nich Łomża, która po raz pierwszy zorganizowała porady lekarskie dotyczące świadomego macierzyństwa*²⁵. W tym roku powstał także, zainicjowany przez Zarząd Wojewódzki LK, ośrodek gospodarstwa domowego o zasięgu wojewódzkim. Wśród kobiet miast i wsi członkinie Ligi propagowały *nowoczesne sposoby żywienia poprzez odczyty, pogadanki, kolportaż fachowej literatury, organizowanie kursów i pokazów*²⁶. Ponadto upowszechniano szeroko zakrojone wspólne działania kobiet i wzajemną pomoc w rozwiązywaniu trudności dnia codziennego, wynikających z ról kobiety: matki, gospodyni i obywatelki. W początkach lat sześćdziesiątych utrzymywano przyjęty wcześniej kierunek działań Ligi. W połowie tej dekady jej aktywność organizacyjna uległa jednak zmniejszeniu, kiedy jej miejsce w zakładach pracy zajęły związki zawodowe²⁷. W tym czasie liczba kół LK w województwie białostockim oscylowała w granicach od około

²³ Rezolucja przyjęta na Plenum Zarządu Głównego Ligi Kobiet w dniu 12 stycznia 1949 r., „Nasza Praca” 1949, nr 1-2, s. 47 i n.

²⁴ Kongres Jedności Partii Robotniczych a sprawa kobieca. Referat posłanki Edwardy Orłowskiej wygłoszony na zebraniu plenarnym Zarządu Głównego Ligi Kobiet w dniu 12 stycznia 1949 r., „Nasza Praca” 1949, nr 1-2, s. 21-23.

²⁵ I. Ratman-Liwerska, op. cit., s. 130.

²⁶ Ibidem, s. 130.

²⁷ E. Świętochowska, op. cit., s. 203.

dwustu do ponad trzystu. Również liczba członkiń szybko wzrosła, utrzymując się w granicach od 4300 w 1966 r. do 7700 w 1969 r. Należy dodać, że według oficjalnych danych z 1969 r. do PZPR należało 30–50% członkiń Ligi, w zależności od rejonu województwa (w zarządach Ligi prawie wszystkie kobiety należały do partii). Większość kobiet zrzeszonych w organizacji była aktywna zawodowo, a kobiety niepracujące stanowiły 30%²⁸.

W związku z założeniami statutowymi LK z 1967 r., dotyczącymi podjęcia szeroko zakrojonych prac społecznych i politycznych w miastach i osiedlach, nastąpiła intensyfikacja powoływania kół blokowych. Podczas spotkań w kołach poruszano tematykę, która miała być przydatna w życiu codziennym kobiet, organizując m.in. szkolenia kulinarne czy pogadanki z zakresu kultury serwowania posiłków. Stałym punktem programowym miała być praca propagandowo-ideowo-wychowawcza, w ramach której z wykładami zapraszano przedstawicieli władz partyjnych i wojskowych, którzy upowszechniali czytelnictwo proponowanych lektur, dotyczących socjalistycznej budowy Polski czy obrazujących sytuację międzynarodową z nadrzędną rolą Związku Radzieckiego²⁹.

W 1969 r. praca zarządów wojewódzkich i miejskich na Białostocczyźnie skupiała się na kwestii przygotowań do wyborów do sejmu i rad narodowych. Prowadzono spotkania z działaczami politycznymi, radnymi i oficerami wojska, podczas których rozpowszechniano „osiągnięcia Polski Ludowej”. W Łomży i Ełku zorganizowano Szkoły Obywatelskiego Wychowania, a w ich programie znalazła się tematyka kulturalna, wiedza polityczna, ekonomiczna, zasady prawne. Do tych szkół uczęszczało wówczas pięćdziesiąt, sześćdziesiąt kobiet, mieszkanek tych miast. Poza tym dużym zainteresowaniem cieszyły się odczyty na temat pedagogizacji rodziców organizowane przez wojewódzkie zarządy miejskie.

²⁸ Archiwum Państwowe w Białymstoku, Komitet Wojewódzki PZPR w Białymstoku [APB, KW PZPR]. Wydział Organizacyjny KW, sygn. 1131, Materiały dotyczące LK w woj. białostockim, k. 91-92; por. I. Ratman-Liwerska, op. cit., s. 149 (podaje dane zawyżone).

²⁹ E. Świętochowska, op. cit., s. 204.

Na szczególne wyróżnienie zasługiwało zaangażowanie członkiń Ligi w tworzenie klubów miejskich, gdzie głoszone prelekcje i pogadanki edukacyjno-praktyczne, np. „Jak zachować się przy każdej okazji”, „Czy umiesz się ubrać?”, „Czy umiesz urządzić swoje mieszkanie?”, „Czy znasz prawo rodzinne i prawo pracy?”. W sprawozdaniu informowano, że w minionym roku w klubach na terenie województwa zorganizowano około 120 spotkań tego rodzaju. Powodzeniem cieszyły się również konkursy mające na celu upowszechnianie czytelnictwa. Stałą aktywnością LK było też poradnictwo prawne, zwłaszcza z zakresu prawa rodzinnego i cywilnego, oraz opieka nad dziećmi z rodzin ubogich³⁰.

W 1974 r., obchodząc 30-lecie Polski Ludowej, ogłoszono kierunki działalności LK na Białostocczyźnie i wyznaczono zadania. Zarząd Wojewódzki LK w celu uczczenia „trzydziestolecia PRL” proponował *jak największe podjęcie czynu obywatelskiego pod nazwą „Rodzina swojemu osiedlu”, ogłoszonego przez ZG LK i „Przyjaciółkę” jak również uczestnictwo w powszechnym czynie społecznym mieszkańców miast w zakresie porządkowania i upiększania miast i osiedli*³¹. Ponadto członkinie Ligi miały uczestniczyć w zbiórce funduszy na pomnik poległych w wojnie bohaterów ziemi białostockiej oraz w działalności propagandowej dotyczącej popularyzacji „dorobku socjalistycznego” w regionie i kraju³².

Międzynarodowy Rok Kobiet w Białymstoku i regionie na tle wydarzeń w kraju

Rok 1975, ogłoszony Międzynarodowym Rokiem Kobiet, miał również szczególne znaczenie ze względu na obchody trzydziestolecia działalności organizacji ligowej. O osiągnięciach LK do 1975 r. przypominały władze Komitetu Wojewódzkiego PZPR. Uznano, że

³⁰ APB, KW PZPR. Wydział Organizacyjny KW, sygn. 1131, Materiały dotyczące LK w woj. białostockim, k. 97-105.

³¹ Ibidem, Kierunki działalności Ligi Kobiet woj. białostockiego w obchodach XXX-lecia PRL, k. 225.

³² Ibidem.

aktywistki tego ruchu w sposób szczególny zaangażowane były w powstanie spółdzielczości, mając zasługi w zakresie powoływania komitetów osiedlowych i domowych. Za cenne uznawano także *sprzężenie pracy kół z komitetami osiedlowymi i domowymi*. W wyznaczonych przez PZPR zadaniach na przyszłość wskazywano na konieczność kontynuacji przez Ligę pracy ideowej, rozwijanie współpracy z samorządami miast i wsi oraz z radnymi, udział we wspieraniu awansu społecznego i zawodowego kobiet zatrudnionych zwłaszcza w produkcji i usługach. Do ważnych aspektów zaliczono też zaangażowanie członkiń LK w kwestie rozwoju oświaty, kultury, czasu wolnego kobiet i ich rodzin. Zwracano również uwagę na konieczność dostosowania działalności ruchu ligowego do specyfiki obszaru, czyli *środowisk kobiet pracujących i niepracujących zawodowo, poza zakładem pracy i w miejscu ich zamieszkania*³³.

W związku z Międzynarodowym Rokiem Kobiet w „Naszej Pracy” ukazał się bogaty program obchodów związanych z tym wydarzeniem. Na wstępie wskazywano, że na 1975 r. przypada także 30. rocznica powstania LK oraz Światowej Demokratycznej Federacji Kobiet, co dodatkowo powinno uaktywnić Ligę do szeroko zakrojonych działań akcentujących konieczność rozwiązywania problemów polskich kobiet. Dla nadania odpowiedniej rangi Rada Ministrów PRL w sierpniu 1974 r. podjęła stosowną uchwałę, w której nakreślono obowiązki poszczególnych organizacji spółdzielczych i społecznych w zakresie *różnorodnych działań zmierzających do polepszenia warunków życia i pracy kobiet, a w konsekwencji do podniesienia na jeszcze wyższy poziom ich pozycji społeczno-zawodowej i rodzinnej*. Liga Kobiet wskazywała na konieczność koncentracji na wielu zagadnieniach, m.in. upowszechnianiu osiągnięć Polski socjalistycznej w kwestii umacniania pozycji i praw kobiet ukazywanych na tle dorobku innych krajów socjalistycznych. W tym roku promocja praw i osiągnięć kobiet z perspektywy trzydziestolecia Polski Ludowej w sposób szczególny miała być ukazana poza granicami kraju. Drugim ważnym ce-

³³ Ibidem, k. 235-238.

lem miało być wzmacnianie pozycji społecznej i zawodowej kobiet, stwarzanie warunków społecznych sprzyjających ich awansowi poprzez wspieranie edukacji i zapewnienie pracy zgodnej z ich kwalifikacjami, uzdolnieniami i doświadczeniem. Za istotne uznano także prace nad skuteczniejszym rozwiązywaniem problemów kobiet, zwłaszcza matek, w zakresie udzielania im pomocy w opiece nad dziećmi. W ramach popularyzacji unowocześniania gospodarstwa domowego zapowiadano również wdrażanie w rodzinach nowoczesnych i jednocześnie oszczędnych ekonomicznie modeli żywieniowych.

Realizacja tych szeroko zakrojonych celów i zadań miała się odbywać poprzez organizowanie przez LK na różnych szczeblach konferencji, pogadarek, wystaw, konkursów, prelekcji i wieczorów dyskusyjnych poświęconych wskazanej tematyce. Wszystkie akcje społeczne w osiedlach i miastach oraz wszelkie inne inicjatywy szczebla lokalnego, w tym kursy, pokazy, akcje oświatowe czy inicjatywy wydawnicze, miały być organizowane podniosłe i uroczyście³⁴.

W wytycznych PZPR w sprawie obchodów Międzynarodowego Roku Kobiet znalazło się nawiązanie do uchwał VI Zjazdu PZPR z grudnia 1971 r., w których wskazywano na kierunki rozwoju Polski Ludowej i prac nad *odnową wszystkich dziedzin życia społeczeństwa polskiego*. W wyznaczonych przez Egzekutywę KW PZPR w Białymstoku zadaniach na rok 1975 odniesiono się do powyższych uchwał i za istotne uznano podjęte wówczas zagadnienia *kształtowania i umacniania rodziny, ochrony macierzyństwa i zdrowia kobiety, rozszerzenie opieki nad dzieckiem, podniesienia pozycji zawodowej i społecznej oraz poprawy warunków życia i pracy kobiet*³⁵. Nawiązano także do ostatnich osiągnięć wprowadzenia korzystnych zmian prawnych dla kobiet: płatnych

³⁴ Zarząd Główny Ligi Kobiet, *Program działania Ligi Kobiet w Międzynarodowym Roku Kobiet*, „Nasza Praca” 1975, nr 1-2, s. 9-17.

³⁵ APB, KW PZPR. Wydział Organizacyjny KW, sygn. 1136, Informacje dotyczące działalności partii wśród kobiet i ruchu kobiecego, Wytyczne Egzekutywy KW PZPR w Białymstoku w sprawie obchodów Międzynarodowego Roku Kobiet, k. 24.

urlopów macierzyńskich (trwających od 26 do 39 tygodni), trzy-letnich urlopów wychowawczych, powołania „banku alimentacyjnego” i zwiększenia zasiłków rodzinnych na dzieci szczególnej troski. Międzynarodowy Rok Kobiet miał być okazją do akcentowania wkładu kobiet w rozwój Polski Ludowej. Podkreślano, że osiągnięcia PRL możliwe były m.in. dzięki rzetelnej pracy kobiet, również tych z województwa białostockiego, w szczególności zaangażowanych w gospodarczy, społeczno-wychowawczy i kulturalny rozwój województwa. W 1975 r. kobiety stanowiły około 43% zatrudnionych na Białostocczyźnie. W Białostockiem wzrastał też odsetek kobiet w życiu politycznym, stanowiły one bowiem 20% radnych województwa i 30% społecznego aktywu związków zawodowych. Wśród sekretarzy Podstawowej Organizacji Partyjnej ich odsetek wynosił około 18%, w składzie egzekutywy zaś około 20%. Szczególną rolę integrującą środowiska kobiece pełnić miały te zrzeszone w Wojewódzkiej Radzie Kobiet, której celem było m.in. wsparcie rozwoju aktywności zawodowej i społecznej kobiet, a także pomoc w opiece nad dziećmi³⁶.

W związku z przyjętą rezolucją Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych w sprawie obchodów w 1975 r. Międzynarodowego Roku Kobiet, aby nadać im odpowiednią rangę, 1 sierpnia 1974 r. rząd PRL podjął odpowiednią uchwałę, w nawiązaniu do której wyznaczono cele obchodów na poziomie kraju i województw. W województwie białostockim miały to być działania popularyzujące wkład kobiet w wyzwolenie Białostocczyzny spod okupacji niemieckiej, a także upowszechnienie sylwetek zasłużonych kobiet z Białegostoku i regionu – przodownic pracy, działaczek społeczno-politycznych. Podjęto intensywne działania propagandowe, w które zaangażowano członków Wydziału Organizacyjnego KW PZPR, komitetów powiatowych PZPR, Wojewódzkiej Rady Narodowej. Powiatowe, miejskie i gminne ośrodki propagandy partyjnej miały organizować akcje szkoleniowo-odczytowe w terenie, podczas których popularyzowano tematykę przewidzianą do prezentowania podczas obchodów. Skupia-

³⁶ Ibidem, k. 25.

no się wokół dokonań rozwoju Polski Ludowej oraz planów na przyszłość, do roku 1980, dotyczących zwłaszcza rozwiązań *problemów nurtujących kobiety pracujące w mieście i na wsi, z zakresu ochrony zdrowia kobiet i ich dzieci, podjęcia prac nad zwiększeniem miejsc w żłobkach i przedszkolach, rozszerzenia programu żywienia zbiorowego w zakładach pracy oraz zapewnienia awansu zawodowego zgodnie z zasadą „równa praca za równą płacę”*³⁷.

W związku z Międzynarodowym Rokiem Kobiet wojewoda białostocki ogłosił plan działań, który był wynikiem wcześniej wydanego rozporządzenia wojewody z 1974 r. w związku z postanowieniami uchwały Rady Ministrów nr 182/74 z 1 sierpnia 1974 r. Zgodnie z założeniami planu wojewoda nakazał dyrektorom wydziałów Urzędu Wojewódzkiego, naczelnikom powiatów, prezydentowi miasta Białegostoku oraz przedstawicielom organizacji zawodowych i społecznych sporządzenie strategii działania, która miała być mu przedstawiona do końca 1974 r.³⁸ Programy uwzględniać miały zasady awansowania kobiet w pracy zawodowej, możliwości ich awansu edukacyjnego, formy pomocy społecznej skierowanej do kobiet i ich rodzin. Zadania wynikające z tych programów wpisywać się miały w ogólny plan rozwoju społeczno-gospodarczego województwa na rok 1975 i na lata 1976–1980. Szczególnie podniosły charakter miał panować 8 marca, podczas uroczystości związanych z Międzynarodowym Dniem Kobiet. Popularyzacji tych wydarzeń służyć miały m.in. cyklicznie zamieszczane w prasie (w „Gazecie Białostockiej” i „Kontrastach”) oraz prezentowane w Polskim Radiu Białystok przekazy upowszechniające dokonania kobiet, analizowane z perspektywy trzydziestolecia Polski Ludowej. Rolę koordynującą pełnić miały przede wszystkim WK wspierane przez komitety powiatowe PZPR. Powołano też Wojewódzką Radę Kobiet, której zadaniem było *występować z inicjatywami niezbędnymi dla realizacji „programu Komitetu Honorowego obchodów Międzynarodowego Roku Kobiet w wo-*

³⁷ Ibidem, k. 29.

³⁸ Ibidem, k. 47-50.

*jewództwie białostockim*³⁹. Zakładano także, że inicjatywy organizowane w 1975 r. na rzecz kobiet staną się inspiracją do rozwoju i wzrostu aktywności społecznej ruchu kobiecego na Białostocczyźnie⁴⁰.

Liga Kobiet na terenie województwa białostockiego wskazała również konkretne kierunki działań zaplanowanych na rok 1975. Celem priorytetowym była popularyzacja dotychczasowych dokonań organizacji na rzecz kobiet oraz wyznaczonych kierunków dalszego rozwoju LK na Białostocczyźnie. Konkretniej pracy ideowo-wychowawczej służyć miały organizowane z większą częstotliwością niż w latach ubiegłych nie tylko pogadanki, odczyty i konferencje, ale też konkursy (np. na najlepsze koło Ligi w roku obchodów) czy zbiórki pieniędzy na funkcjonowanie Instytutu Zdrowia Dziecka w Białymstoku. Apelowano przy tym o wzmożoną pracę zarządu wojewódzkiego w koordynacji planowanych działań Ligi⁴¹.

Szczególną aktywność w zakresie podejmowania różnorodnych inicjatyw związanych z 1975 r. wykazały komitety miejskie LK. Należy dodać, że w tym roku liczba kół miejskich w województwie wynosiła 149, w których zrzeszonych było blisko 4700 kobiet. W sprawozdaniu Zarządu Wojewódzkiego LK za rok 1975 ujęto szereg działań Ligi związanych z obchodami, m.in. w zakresie organizacji pomocy opiekuńczej dzieciom (zajęcia pozaszkolne, opieka nad dziećmi z domów dziecka, np. z Supraśla), udzielania porad prawnych, pracy kulturalno-oświatowej (częścią której był wspomniany konkurs na wyróżniające się koło LK, w którym wyróżnione zostało koło z Dojlid Górnych z Białegostoku)⁴². Ocena aktywności Ligi podczas obchodów miała się odbyć w pierwszym kwartale 1976 r., a dokonać jej miały gminne i powiatowe komitety Frontu Jedności Narodowej. Kompleksową ocenę wydarzeń

³⁹ Ibidem, k. 58.

⁴⁰ Ibidem, k. 51-56 i n.

⁴¹ APB, KW PZPR. Wydział Organizacyjny KW, sygn. 1136, Informacje dotyczące działalności partii wśród kobiet i ruchu kobiecego, Główne kierunki działania Ligi Kobiet w województwie białostockim w 1975 r., k. 123 i n.

⁴² Ibidem, k. 136-158.

z roku obchodów planowano przedstawić podczas obrad plenarnego posiedzenia Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodowej w dniu 8 marca, co z kolei wiązać się miało z uczczeniem Międzynarodowego Dnia Kobiet⁴³.

Podsumowując, należy stwierdzić, że obchody Międzynarodowego Roku Kobiet i czynności podejmowane przez władze wpisywały się w katalog działań propagandowych kierowanych do kobiet, co w konsekwencji przyczyniać się miało do budowania w środowiskach kobiecych społecznej roli PZPR i związanej z nią politycznie LK. Planowane i realizowane inicjatywy były również okazją do podkreślenia roli i znaczenia kobiecego ruchu organizacyjnego, funkcjonującego pod auspicjami Ligi. Włączała się ona w całokształt działań związanych z obchodami, co wpływało na wzmocnienie jej autorytetu, upowszechniając na różnych polach dorobek trzydziestoletniej działalności.

Zaplanowane na 1975 r. obchody były także okazją do popularyzowania dokonań Ligi w różnych środowiskach kobiecych czy eksponowania jej zasług w budowie Polski socjalistycznej. Rok 1975 i towarzyszące mu inicjatywy polityczne i partyjne miały też podkreślić znaczenie organizacji oraz uwidocznić jej społeczną potrzebę działalności wśród polskich kobiet.

Bibliografia

Źródła

Archiwum Państwowe w Białymstoku, Komitet Wojewódzki PZPR w Białymstoku. Wydział Organizacyjny KW, sygn. 1131, Materiały dotyczące LK w woj. białostockim.

Archiwum Państwowe w Białymstoku, Komitet Wojewódzki PZPR w Białymstoku. Wydział Organizacyjny KW, sygn. 1136, Informacje doty-

⁴³ APB, KW PZPR. Wydział Organizacyjny KW, sygn. 1136, Informacje dotyczące działalności partii wśród kobiet i ruchu kobiecego, Wytyczne Egzekutywy KW PZPR w Białymstoku w sprawie obchodów Międzynarodowego Roku Kobiet, k. 31.

- czące działalności partii wśród kobiet i ruchu kobiecego. Główne kierunki działania Ligi Kobiet w województwie białostockim w 1975 r. Archiwum Państwowe w Białymstoku, Komitet Wojewódzki PZPR w Białymstoku. Wydział Organizacyjny KW, sygn. 1136, Informacje dotyczące działalności partii wśród kobiet i ruchu kobiecego. Wytyczne Egzekutywy KW PZPR w Białymstoku w sprawie obchodów Międzynarodowego Roku Kobiet.
- Instytut Pamięci Narodowej, sygn. IPN BU, 01728/47, Sprawozdanie z działalności Ligi Kobiet w latach 1979–1981.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 grudnia 1982 r. w sprawie zmiany nazwy stowarzyszenia wyższej użyteczności „Liga Kobiet” na „Liga Kobiet Polskich” oraz nadania statutu temu stowarzyszeniu [Dz. U. z 1982 r. Nr 38, poz. 254].
- Statut Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet*, Warszawa, b.r.w.

Publicystyka prasowa

- Kongres Jedności Partii Robotniczych a sprawa kobieca. Referat posłanki Edwardy Orłowskiej wygłoszony na zebraniu plenarnym Zarządu Głównego Ligi Kobiet w dniu 12 stycznia 1949 r.*, „Nasza Praca” 1949, nr 1-2.
- Liga Kobiet przy pracy*, „Nasza Praca” 1947, nr 3-4.
- Liga Kobiet przy pracy*, „Nasza Praca” 1948, nr 1.
- Rezolucja przyjęta na Plenum Zarządu Głównego Ligi Kobiet w dniu 12 stycznia 1949 r.*, „Nasza Praca” 1949, nr 1-2.
- Uchwała Zarządu Głównego Ligi Kobiet*, „Nasza Praca” 1956, nr 11-12.
- Zarząd Główny Ligi Kobiet, Program działania Ligi Kobiet w Międzynarodowym Roku Kobiet*, „Nasza Praca” 1975, nr 1-2.

Zasoby internetowe

- Nowak Barbara, *Serving Women and the State: The League of Women in Communist Poland* [online], praca dokt., The Ohio State University 2004 [Dostęp: 07.02.2017]. Dostępny w World Wide Web: <<http://bit.ly/2diMB3h>>.

Opracowania

- Dajnowicz Małgorzata, *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Naszej Pracy” (1947–1949)* [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, red. Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski, Białystok: Wydawnictwo Humanica, 2016.

- Fidelis Małgorzata, *Kobiety, komunizm i industrializacja w powojennej Polsce*, przeł. Maria Jaszczurowska, Warszawa: Wydawnictwo W.A.B. – Grupa Wydawnicza Foksal, 2015, ISBN 978-83-7629-764-4.
- Jarosz Dariusz, *Idee, programy i realia: funkcje Ligi Kobiet w porządku instytucjonalnym Polski Ludowej (1945–1957)* [w:] *Działaczki społeczne, feministki, obywatelki. Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich po 1918 roku (na tle porównawczym)*, red. Agnieszka Janiak-Jasińska, Katarzyna Sierakowska, Andrzej Szwarz, Warszawa: Wydawnictwo Neriton, 2009, t. 2.
- Marcinkiewicz-Kaczmarczyk Anna, *Rola Ligi Kobiet w popularyzowaniu polityki władz „Polski Ludowej”* [w:] *„Polska Ludowa” 1944–1989 – wybrane problemy historii politycznej i społecznej*, red. Dorota Litwin-Lewandowska, Krzysztof Bałəkowski, Lublin: Wydawnictwo Naukowe Tygiel, 2016.
- Ratman-Liwerska Izabela, *Stowarzyszenie jako czynnik społeczno-wychowawczej aktywizacji kobiet (na przykładzie badań na Białostocczyźnie)*, Białystok: Dział Wydawnictw Filii Uniwersytetu Warszawskiego, 1984.
- Stasiewicz Agnieszka, *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w latach 1945–1948 na Białostocczyźnie w świetle dokumentów PPR* [w:] *Kobiety na zakręcie 1933–1989*, red. Ewa Chabros, Agnieszka Klarman, Wrocław: Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2014.
- Świętochowska Emilia, *Sytuacja społeczna kobiet w PRL w latach 1956–1970 na przykładzie województwa białostockiego* [w:] *„Mała stabilizacja” w województwie białostockim 1956–1970*, red. Marcin Marcinkiewicz, Białystok: Instytut Pamięci Narodowej – Oddział Białystok, 2012.